: https://dx.doi.org/10.22067/jgrd.2021.68480.1009
مقالهٔ پژوهشی- مطالعه موردی

مجلّهٔ جغرافیا و توسعهٔ ناحیه‌ای، سال بیستم، شمارهٔ ۲، تابستان ۱٤۰۱، شمارهٔ پیاپی ۳۹

واکاوی اثرات ایجاد صندوق اعتباری خرد بر توسعهٔ اشتغال پایدار مناطق روستایی (مطالعهٔ موردی: شهرستان‌های رزن و فامنین استان همدان)

فاطمه کیانی(دانشجوی دکتری، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکدهٔ علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی ، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران)

kiyani_uni@yahoo.com

یوسف قنبری (دانشیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکدهٔ علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران، نویسندهٔ مسئول)

y.ghanbari@geo.ui.ac.ir

صص ۷۵ ـ ۵۱

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی میزان تأثیر ایجاد صندوق‌های اعتباری خرد بر بهبود اشتغال‌زایی در منطقه و براساس مشارکت مردم محلی انجام شد. نوع تحقیق، توصیفی-تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد. ٤٦۰۹ خانوار ساکن در روستاهای شهرستان رزن و فامنین، جامعه آماری این پژوهش بودند که از طریق فرمول کوکران، ۳٦۰ خانوار به‌عنوان نمونه آماری با نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. برای سنجش روایی ابزار تحقیق (پرسشنامه) از نظرهای متخصصان و برای سنجش پایایی از آلفای کرونباخ که در حد بسیار مناسب (۰/۸۷) بود، استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (آماره t تک‌نمونه‌ای، همبستگی پیرسون و رگرسیون چندمتغیره، آزمون کولموگروف- اسمیرنوف، واریانس یک‌طرفه و آزمون توکی) استفاده شد. نتایج نشان داد، بیشترین همبستگی به شاخص‌های گسترش

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۰۳ تاریخ تصویب: ۱٤۰۰/۰۵/۰٦

کسب‌وکار در روستا و توانایی ایجاد کار و خوداشتغالی روستاییان به‌ترتیب بـا بتـای ۰/۳۰۰، ۰/۲٦٤ و ۰/۲۳۷ مربوط بود؛ بنابراین راه‌اندازی صندوق اعتباری خرد باعـث رونق اشتغال می‌شود و به ماندگاری خانوارهـا در روسـتا کمـک مـی‌کنـد. همچنـین مشارکت آنان در فعالیت‌های اقتصادی بیشتر می‌شود و درپی آن پیشرفت و آبـادانی برای روستا در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی و اقتصـاد اجتمـاعی، تولیـد و اشـتغال سازگار با محیط‌زیست به دنبال دارد. دورنمای تـداوم و گسـترش ایـن طـرح‌هـا در آینده با توجه به علاقه مردم به مشارکت، امیدبخش به نظر می‌رسد.

کلیدواژه‌ها: صندوق اعتباری خرد، اشتغال پایدار، شهرستان رزن و فامنین.

۱. مقدمه

اقتصاد روستایی ایران به دلایل مختلف نظیر تأمین مواد غذایی، صادرات محصولات مـازاد و ایجاد فرصت‌های اشتغال، سهم مهمـی در ایجـاد ارزش افـزوده و تشـکیل تولیـد ناخـالص داخلی کشور بر عهده دارد. از طرفی ، کارکردهای اقتصادی موجود در ایـن بخـش بـه لحـاظ تأثیرگذاری بر اقتصاد ملی با مشکلات و چالش‌های زیادی روبه‌روست که سیاست‌ها، برنامه‌ها و اقدامات اجرایی انجام‌شده در چند دهه گذشته کمتر توانسته است در رفـع توسـعه‌نیـافتگی اقتصادی روستاها نقش داشته باشد؛ به‌طوری‌که گسترش مهاجرت روستاییان به شهرها به‌دلیل نبود فرصت‌های اشتغال و درآمد، ازجمله چالش‌های مناطق روستایی است (امینـی و زاهـدی، ۱۳۹۵، ص . ۳). فقر همیشه مشکلی عمده برای پیشرفت جامعه بشری بوده است (ژو و لیـو[1]، ۲۰۱۹، ص. ۱) و باعث ایجاد نابرابری در جامعه می‌شود. نابرابری فاصله اجتماعی را افـزایش می‌دهد و به تفکیک اجتماعی منجر می‌شود (ماستروماتو و فلاویانو روسو[2]، ۲۰۱۷، ص. ۱۱۹). در همین زمینه، کمیسیون اروپا تأکید می‌کند کـه اشـتغال بهتـرین ضـمانت‌کننـده رفـع فقـر و محرومیت در جوامع است (جمینی و همکاران، ۱۳۹۳، ص. ۱۳۲). هرگونه نارسـایی در شـغل منشأ بسیاری از ناهنجاری‌های اقتصادی، اجتمـاعی و فرهنگـی اسـت (عنابسـتانی و حسـینی کهنوج، ۱۳۹۷، ص . ۳۸) . کمبود فرصت‌های شغلی در نواحی روستایی باعث توسعه‌نیـافتگی

1. Zhou & Liu
2. Mastromatteo & Flaviano Russo

مناطق روستایی می‌شود و مهاجرت روستاییان به شهرها را به دنبال دارد (شهابی، صالحی و سیف‌الهی، ۱۳۹٤، ص. ۲۹). بیشترین مشکلات و معضلات روستا در ارتباط با اشتغال، کمی درآمد است (حسینی، ۱۳۹۳، ص. ۲۰)؛ ازاین‌رو اشتغال انعکاسی از پویایی اقتصادی و اجتماعی آن جامعه محسوب می‌شود (فرجی سبکبار، ۱۳۹۲، ص. ۵). یکی از راه‌حل‌های کاهش مشکل اشتغال در جوامع روستایی، افزایش تنوع‌بخشی بهینه به فعالیت‌های اقتصادی و ایجاد تعادل میان تنوع‌بخشی و تخصصی‌سازی است (ریزوو[1]، ۲۰۰۵، ص .٦۲۱). متنوع‌سازی اقتصاد روستایی، فرایندی است که در آن خانواده‌های روستایی مجموعه متنوعی از فعالیت‌ها را برای بهبود استانداردهای زندگی خود ایجاد می‌کنند (گاتمن و آندرسون[2]، ۲۰۱٦، ص. ۲۳۹). در یک دهه اخیر ، متنوع‌سازی اقتصاد روستایی سهم زیادی از درآمد خانوارهای روستایی را به خود اختصاص داده است (ایمی، گایها و داپا[3]، ۲۰۱۵، ص. ٤۷) و تأثیر چشمگیری بر کاهش فقر و بهبود رفاه خانوارهای روستایی داشته است (چی مت، هادی جاه و هرون[4]، ۲۰۱۲، ص. ۲۷۰)؛ به همین دلیل، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین راهکارهای کاهش فقر در جهان امروز مطرح شده است (پیرامون و رضایی‌مقدم، ۲۰۱٤، ص .۷۱۲) که می‌تواند موجب بهبود فرصت‌های درآمدی در مناطق روستایی شود (دمارگر، ۲۰۱۰، ص. ۳۳) و عامل اصلی پایداری اقتصاد روستایی، توانمندی روستاییان و نظام تولید روستایی در برابر قدرت بازار، چالش‌های حاصل از تغییر و تحولات بازار و مخاطرات محیطی شود (سانتوس و برت[5]، ۲۰۱۰، ص. ۱۷۹٤).

یکی از استراتژی‌هایی که در سال‌های اخیر مدنظر صاحب‌نظران و سیاست‌گذاران برای از بین بردن فقر و کاهش بیکاری در کشورهای مختلف قرار گرفته است، اعتبارات خرد است (نگین، ۱۳۸٤، ص. ۷٦۳). اعتبارات ابزار مناسبی برای رسیدن به اهداف بهره‌وری و افزایش تولید و رفع محرومیت و فقر از جامعه روستایی است (مقدس فریمانی، رجب بیگی، احمدی

1. Rizov
2. Gautman & Andersen
3. Imai, Gaiha & Thapa
4. Che Mat, Halijah & Harun
5. Santos & Barrett

و آذر میرمحمود، ١٣٨٦، ص. ٦). اعتبارات خرد روستایی شکلی از قرضه‌های کوچکی است که به قرض‌گیرندگان فقیر روستایی در جهت خوداشتغالی، توانمندسازی و درنهایت رسیدن به توسعه پایدار روستایی تعلق می‌گیرد (رحمانی فضلی و کاویانی، ١٣٨٨، ص. ١٣٠). باید توجه داشت که برنامه‌های اعتبارات خرد با هدف استقلال مالی بیشتر برای وام‌گیرندگان فقیر همراه باشد (لیور[1]، ٢٠٠٢، ص. ١٠٠)؛ زیرا چنانچه میزان سرمایه‌گذاری و خوداشتغالی وام‌گیرندگان زیاد باشد، آنگاه اعتبار کم می‌تواند اقتصاد را از طریق صرفه‌جویی از رکود به سوی توسعه کامل سوق دهد (اهلین و جیانگ[2]، ٢٠٠٨، صص. ١٢٣-١٢٤). یکی از اهداف ضمنی و درحقیقت، کلید موفقیت برنامه‌های مربوط به اعتبارات خرد، ایجاد و توسعه اشتغال و افزایش سطح درآمد است. بدون دسترسی افراد به شغ های مولد و پایدار، تحقق اهداف متعالی غیرممکن است. استان همدان در شاخص رشد جمعیت آخرین رتبه را در بین استان‌ها دارد. همدان با ٠/٢٣- درصد بیشترین میزان رشد منفی جمعیت را در کشور دارد. یکی از دلایل این امر را می‌توان میزان مهاجرت از استان دانست که این استان رتبه سوم کشوری را از این لحاظ دارد. متأسفانه، نیروهای کشاورزی و روستانشین عمده مهاجران هستند. جمعیت مهاجر به مشاغل غیررسمی مانند دست‌فروشی، اسکان غیرقانونی مسافر، واسطه‌گری، کارگری ساختمان و... مشغول هستند (گزارش تحلیل مهارتی نیروی کار مبتنی بر دینامیک اشتغال استان همدان، ١٣٩٧، صص. ٦-٧). طبق آمارها نرخ بیکاری در استان همدان ٨/٢ درصد است. شهرستان رزن ٦٢٤٣ نفر بیکار دارد و ٣٠٢٥ نفر بیکار در شهرستان فامنین در مقایسه با جمعیت فعال آن رقم درخور توجهی است (سالنامه آماری استان همدان بخش نیروی انسانی، ١٣٩٥، ص. ١٤)؛ البته تعداد بیکاران در شهرستان‌های رزن و فامنین بیش از این آمارهای رسمی است و کسانی هم که شغلی دارند، درآمدشان بسیار ناچیز است. این امر به‌دلیل محدودیت منابع آب و زمین کشاورزی و خشکسالی است که امکان ایجاد فعالیت کشاورزی برای همه افراد فراهم نیست و باید اقتصاد این روستاها متنوع شده و مشاغل خانگی و کارگاهی ساماندهی شود. ظرفیت‌های زیادی برای متنوع‌سازی اقتصاد این مناطق فراهم است، اما مشکل اصلی

1. Levier
2. Ahlin & Jiang

محدودیت توان مالی روستاییان برای ایجاد ظرفیت‌سازی است که ایجاد صندوق اعتباری خرد می‌تواند نقدینگی لازم را برای بهبود اشتغال‌زایی و انجام فعالیت‌های تولیدی فراهم کند.

هدف از انجام این پژوهش، آگاهی از میزان تأثیر ایجاد صندوق‌های اعتباری خرد در بهبود اشتغال‌زایی در منطقه و اطلاع از این موضوع است که ایجاد صندوق اعتباری تا چه میزان بر پیشرفت اقتصادی منطقه موردمطالعه تأثیرگذار است. برای رسیدن به این هدف فرضیه زیر بررسی شد: بین ایجاد و توسعه صندوق‌های اعتباری خرد با پیشرفت اقتصادی رابطه معناداریپ وجود دارد.

۲. پیشینهٔ تحقیق

مطالعات مختلفی به بررسی تأثیر اعتبارات خرد بر توانمندسازی، اشتغال‌زایی روستاییان و زنان پرداخته است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود؛ اهلین و جیانگ (۲۰۰۸) در مطالعه‌ای با عنوان «آیا اعتبارات خرد توسعه را به همراه می‌آورد؟» به این نتیجه رسیدند که اعتبارات باعث سوق دادن اقتصاد به سوی توسعه کامل می‌شود. براهن و لاو[1] (۲۰۰۹) در پژوهشی به بررسی تجربه مکزیک در اعطای تسهیلات اشتغال‌زایی که با ایجاد بانک آزتکا در اغلب استان‌های مکزیک صورت پذیرفته است، پرداختند. نتایج این تحقیق که به‌صورت مقایسه‌ای بین استان‌هایی که بانک آزتکا در آن‌ها ایجاد شده بود با سایر استان‌ها نشان می‌دهد، اعطای تسهیلات اشتغال‌زایی باعث شد کسب‌وکارهای خوداشتغالی رونق گیرد و اشتغال نیز حدود ۱/٤ درصد افزایش یابد. تحقیقات رومی و پاروت[2] (۲۰۰۸)، نواز[3] (۲۰۰۹) و سایتاما[4] (۲۰۱۰) نشان داد، عواملی ازجمله پایین بودن سطح ریسک و نوآوری، دسترسی دشوار به اعتبارات سرمایه‌ای از سوی نهادهای دولتی و خصوصی، مشکلات بازاریابی محصولات، مناسب نبودن سیاست‌ها و قوانین سازمانی و دولتی و سیاست‌های بانکی، دوره‌های مقطعی آموزش کارآفرینی و نبود توان ریسک‌پذیری از مهم‌ترین موانع توسعه اشتغال در نواحی روستایی

1. Bruhn & Love
2. Roomi & Parrot
3. Nawaz
4. Sathiabama

هستند. لی‌گان و هو[1] (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «تأثیر رفاهی اعتبارات خرد بر خانوارهـای روستایی» به این نتیجه رسیدند که برنامه اعتبارات خـرد باعـث بهبـود شـاخص‌های رفـاهی خانوار می‌شود. جیا[2] و همکاران (۲۰۱۳) در مقاله‌ای به بررسی اعتبارات خرد، خوداشـتغالی و کارآفرینان در مناطق کمتر توسعه‌یافته روستاهای چین پرداختند و به ایـن نتیجـه رسـیدند کـه استفاده از اعتبارات خرد به‌سرعت در روستاهای چین افزایش یافته است؛ درحالی‌کـه اشـتغال غیرکشاورزی و مزدبگیران مهاجر به شـکل اولیـه آن در حـال افـزایش اسـت و خوداشـتغالی به‌ویژه در میان خانوارهای فقیر به‌طور درخور توجهی به‌خاطر اعتبـارات خـرد افـزایش یافتـه است. بشرا و وجیها[3] (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای با عنوان «ارزیابی شاخص‌های اجتماعی- اقتصادی توانمندسازی زنان در پاکستان» به این نتیجه رسیدند که محتوای آموزشی، مشارکت اقتصـادی زنان، برخورداری از حسـاب بـانکی و دسترسـی بـه فرصـت‌های اقتصـادی توسـط زنـان بـر توانمندسازی آنان تأثیرگذار است. ال-شمی، رضالی و رشید[4] (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای بـا عنـوان «تأثیر اعتبارات خرد بر توانمندسازی زنان درخصوص رفاه و تصـمیم‌گیـری» گـزارش دادنـد، دسترسی به اعتبارات خرد به‌طور مثبت بر درآمد ماهیانه زنان تأثیر می‌گذارد. همچنین زنـان را در تصمیم‌گیری درباره تحرک، هزینه‌های روزانـه، مدرسـه فرزنـدان، هزینـه‌هـای درمـانی و تصمیم درخواست وام توانمند می‌کند. تارک، وارونا و سادرشان[5] (۲۰۲۱) در مطالعه‌ای به تأثیر اعتبارات خرد بر ایجاد اشتغال و تغییر معیشت زنان کارآفرین در هند پرداختنـد. نتـایج نشـان می‌دهد، حمایت مالی از طریق تسهیلات اعتبـارات خـرد در تشـویق فعالیت‌هـای کـارآفرینی، خوداشتغالی زنان و توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی زنان تأثیرگذار است.

حسین‌زاده و نصرتی (۱۳۹۳) در پژوهشی با استفاده از روش پنـل دیتـا بـه بررسـی تـأثیر تسهیلات بانکی بر ایجاد اشتغال در استان‌های منتخب کشـور پرداختنـد و نتیجـه گرفتنـد کـه تسهیلات بنگاه‌های کوچک زودبازده و تولید ناخالص داخلی بـر ایجـاد اشـتغال تـأثیر مثبـت دارند. شاهرخی ساردو و کرمی (۱۳۹۵) در پژوهش خود نشان دادند، عوامل سیاستی، حمایتی،

1. Li Gan &Hu
2. Jia
3. Bushra & Wajiha
4. AL-Shami, Razali & Rashid
5. Tarak, Varuna & Sudarshan

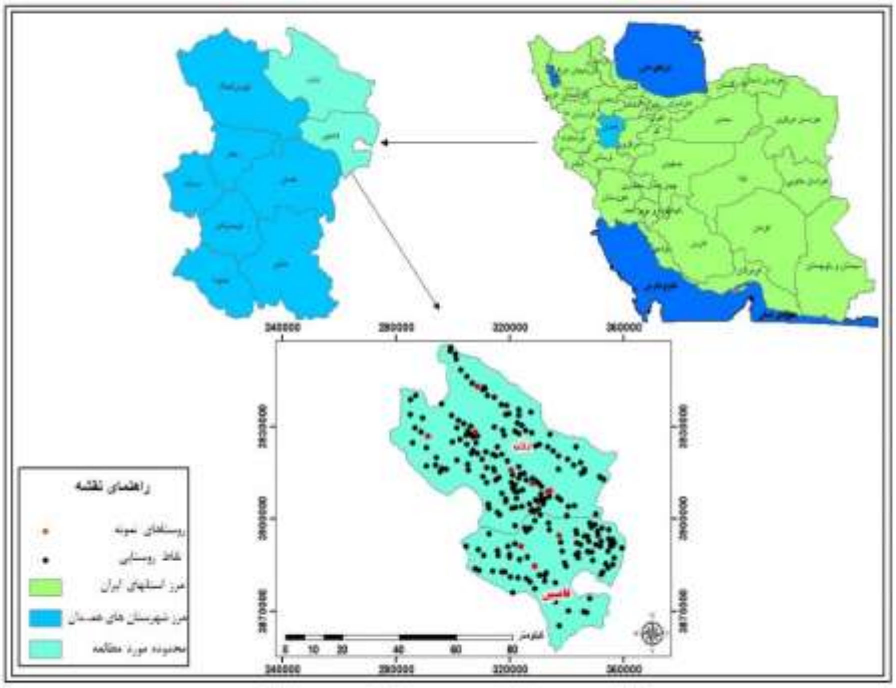
آموزشی، و اجتماعی اثر مثبت بر عملکرد اقتصادی صندوق‌های اعتباری خُرد زنان روستایی در شهرستان جیرفت دارند. قنبری و نوری (۱۳۹٦) در مطالعه‌ای با عنوان «ارزیابی تأثیرات اعتبارات خرد کمیته امداد بر ماندگاری جمعیت در نواحی روستایی» به این نتیجه رسیدند که ایجاد اشتغال از طریق اعطای وام و اولویت دادن به سرمایه‌گذاری در ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، می‌تواند یکی از راهکارهای مؤثر برای جلوگیری از مهاجرت غیرمنطقی جمعیت مناطق روستایی شناخته شود. نتایج پژوهش عنابستانی و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد، توانمندی زنان روستایی در شهرستان محلات رابطه مستقیم و قوی با مدیریت پروژه‌های کارآفرینانه دارد. کرمی و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی درباره تأثیرات اعتبارات خرد بر کیفیت زندگی مردم به این نتیجه رسیدند که دریافت اعتبارات خرد موجب بهبود کیفیت اشتغال و درآمد، کیفیت دارایی‌ها و کیفیت روابط اجتماعی می‌شود.

۳. روش شناسی تحقیق

۳. ۱. منطقهٔ موردمطالعه

شهرستان رزن بین مدار ۳۵ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۳۵ درجه ٤۳ دقیقه عرض شمالی و ٤۸ درجه و ۳۳ دقیقه تا ٤۹ درجه و ۲۷ دقیقه طول شرقی قرار گرفته است. مساحت این شهرستان ۲۷۲۱ کیلومتر مربع است. علاوه بر این شهر دمق، بخش مرکزی و سردرود در مجموعه شهرستان رزن قرار دارند. شهرستان رزن از شمال به استان مرکزی و از جنوب به شهرستان‌های همدان و کبودرآهنگ و از غرب به شهرستان کبودرآهنگ محدود می‌شود. طبق سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت این شهرستان ۱۱۷۱٦۸ نفر بوده است (سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۵). این شهرستان از نظر تقسیمات اقلیمی دارای آب و هوای سرد و کوهستانی است. شهرستان فامنین با مساحتی حدود ۱۳۰٦ کیلومترمربع ، ٦/۷ درصد از مساحت کل استان همدان را تشکیل می‌دهد. شهرستان فامنین از دو بخش، یک شهر و چهار دهستان تشکیل شده است. بخش مرکزی شامل دهستان‌های خرم‌دشت و مفتح است. شهرها شامل فامنین بوده و بخش پیشخور شامل دهستان‌های پیشخور و زردشت است. این شهرستان از سمت شمال به شهرستان رزن، از سمت جنوب به شهرستان همدان، از سمت شرق به

استان مرکزی و از سمت غرب به شهرستان کبودرآهنگ محدود شده است. طبـق سرشـماری سال ۱۳۹۵، جمعیت این شهرستان ٤٢٤٨٥ نفر بوده است. شهرستان رزن دارای چهار صندوق اعتباری خرد زنان روستایی است: یک صندوق در روستای چرمق و دو صـندوق در روسـتای قراکند است که برای پانزده خانم اشتغال‌زایی کرده است و یک صندوق در روستای عین آبـاد است که وام دریافتی را برای کشت سبزی، صیفی‌جـات، درسـت کـردن ترشـی، خیارشـور و کارگاه خیاطی و... مصرف می‌کنند و بیشتر در کارهای کشاورزی استفاده می‌کنند و هرکدام از وام‌گیرندگان برای خود شغل کوچکی راه‌اندازی کرده‌اند. در شهرستان فامنین با توجه به اینکه جزو مناطق محروم است، با همکاری فرمانداری تاکنون هفده صـندوق (بـا اعضـای کـم مثلـاً چهار نفر) برای زنان ایجاد شده است (اداره جهاد کشاورزی شهرستان رزن و فامنین، ۱۳۹۹)، ولی در هر دو شهرستان مذکور صندوقی وجود ندارد که کل جامعه روستایی اعم از زن و مرد بتوانند عضو شوند و فعالیت کنند.

شکل ۱. موقعیت محدوده موردمطالعه

مأخذ: اداره منابع طبیعی شهرستان رزن، ۱۳۹۹

۳. ۲. روش تحقیق

این پژوهش از لحاظ روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد. داده‌های لازم در قالب پرسشنامه در سطح ده روستای نمونه گردآوری شد. جامعه آماری این پژوهش ٤٦٠٩ خانوار ساکن در روستاهای شهرستان رزن و فامنین بود. با استفاده از روش کوکران (درسطح خطای ۵ درصد) ۳٦۰ پرسشنامه تعیین شد، اما به‌دلیل شباهت‌هایی که روستاها از نظر ویژگی‌های طبیعی و انسانی داشتند، به یک نمونه ۵۰ تا ۷۵ درصدی در انتخاب خانوارها اکتفا شد که با تعدیل و همگن‌سازی، ۲۵۰ پرسشنامه بین سرپرست خانوار روستاهای نمونه تکمیل شد. برای تأیید روایی، پرسشنامه اولیه در اختیار متخصصان و صاحب‌نظران قرار داده شد. پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ ۰/۹٤ به دست آمد که نشان‌دهنده قابلیت زیاد پرسشنامه است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و استنباطی مانند (آزمون تی تک‌نمونه‌ای، ضریب همبستگی اسپیرمن و رگرسیون چندمتغیره، آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، واریانس یک‌طرفه و آزمون توکی) استفاده شد. برای بررسی تأثیر ایجاد صندوق اعتباری خرد بر توسعه اشتغال در منطقه، از ۱۵ مؤلفه استفاده شده است (جدول ۲).

جدول ۱. بخش‌های اصلی پرسشنامه و میزان آلفای کرونباخ محاسبه‌شده برای هریک از آن‌ها

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

بخش‌های اصلی پرسشنامه	میزان آلفای کرونباخ
دیدگاه پاسخگویان در بخش اقتصادی	۰/۸۱
دیدگاه پاسخگویان در بخش اجتماعی	۰/۸۷
دیدگاه پاسخگویان در بخش اشتغال	۰/۸۲

جدول ۲. مؤلفه‌ها و متغیرهای اشتغال پایدار

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مؤلفه‌ها	متغیرها
توانایی ایجاد کار	توانمندی اقتصادی، افزایش درآمد، داشتن پس‌انداز، استقلال مالی و خودکفایی اعضای

مؤلفه‌ها	متغیرها
	صندوق
گسترش کسب‌وکار در روستا	تمرکز و جهت دهی به سرمایه‌های اندک روستایی، افزایش رفاه
خوداشتغالی روستاییان	توانایی راه‌اندازی کسب‌وکار، وجود زمینه‌های شغلی برای جوانان در روستا، توانایی سرمایه‌گذاری در قالب ایجاد مشاغل مختلف
ایجاد مشاغل کوچک	پرورش زنبور عسل، پرورش دام و طیور، خرید و فروش ادوات کشاورزی
ایجاد مشاغل خانگی برای زنان	صنایع دستی گلیم‌بافی، نخ‌ریسی، پولک‌دوزی، تولید لبنیات و جمع‌آوری شیر، پرورش مرغ بومی
تنوع منابع درآمدی	نوآوری در تولید، تنوع در کشت محصولات زراعی و باغی، ایجاد کارگاه‌های تولیدی متنوع
تنوع واحدهای تولیدی	تنوع در منابع درآمد حاصل از فروش محصولات کارگاه‌های تولیدی فعال، افزایش تولیدات، تنوع در واحدهای تولیدی درآمدزای کشاورزی و غیرکشاورزی
بهبود مشاغل قبلی	فراهم کردن وام از صندوق با بهره کم برای رونق دادن به کارگاه‌های موجود، استفاده از فناوری‌های روز در تولیدات، ایجاد بازارهای دائمی برای فروش تولیدات
کاهش وابستگی افراد به مشاغل کشاورزی	خرده‌فروشی، خدمات ساختمانی، خدمات غیرساختمانی، خرید و فروش اراضی و مسکن، بنایی، سنگ‌کاری، تولیدی، قاب‌سازی
کاهش بیکاری فصلی سرپرست خانوار	ایجاد مشاغل مکمل برای کشاورزان، ایجاد مشاغل خانگی برای دامداران و کشاورزان و کارگران ساختمانی
کاهش بیکاری زنان روستایی	توانمندسازی جامعه محلی به‌خصوص زنان، تقسیم کار بین زنان و مردان، افزایش انگیزه زنان برای رسیدن به اهداف زندگی، ایجاد حس تعلق و افزایش اعتماد به نفس افراد
افزایش امنیت شغلی در روستا	میزان دائمی و همیشگی بودن شغل، امید به آینده شغلی، رضایت از شغل و پیشرفت شغلی
افزایش بهره‌وری شغلی اعضا	افزایش مهارت فردی روستاییان، افزایش مهارت‌های جنگلداری، توسعه مهارت‌ها در زمینه فراوری محصولات دامی و زراعی و مشاغل مختلف دیگر
تقویت توان تولیدی	میزان تولید، رضایت از تعادل بین درآمد و هزینه، بازاریابی تولیدات روستایی
ارتقای مهارت‌های افراد شاغل	شرکت در دوره‌های آموزش‌های مهارتی، شرکت در بازدیدهای آموزشی، مطالعه کتاب‌ها، نشریات، بروشورها، لوح‌های فشرده آموزشی، شرکت در دورهای آموزشی چگونگی راه‌اندازی کسب‌وکار

٤. مبانی نظری تحقیق

در آغاز هزاره سوم، یکـی از رویکردهـای مهـم بـرای رفـع فقـر و توانمندسـازی اقتصـادی روستاییان، اعتبـارات خـرد اسـت (قـدیری معصـوم و احمـدی، ١٣٩٤، ص. ٧٦٠). امـروزه، اعتبـارات خـرد بـه‌عنوان رهیـافتی کارآمـد، نقـش مهمـی در حمایـت از واحـدهای کوچـک بهره‌برداری و ایجاد فرصت‌های شغلی ایفا کرده است (سازمان بـین‌المللـی کـار[1]، ٢٠٠٤، ص. ٥). به‌طورکلی، اعتبارات خرد به تدارک خدمات مالی برای افراد کم‌درآمد و کسانی می‌پـردازد که دسترسی محدود به منابع مالی و خـدمات بانکـداری دارنـد (بـدری عثمـان[2]، ٢٠١٥، ص. ١٤٤). اعتبارات خرد جزئی از چرخه تأمین مالی توسعه پایدار روسـتایی اسـت (داگلـاس[3]، ٢٠٠٣). اعتبارات با برخورداری از ویژگی‌های گروهی بودن، قابلیت انعطاف، مردمـی بـودن و تکیه بر عدالت اجتماعی، پایداری، سـودآوری، ایجـاد امنیـت و فقرسـتیزی، بـه‌عنوان یکـی از راهبردهای قدرتمند توانمندسازی جوامع محلی در چـارچوب پـارادایم جدیـد (توسـعه پایـدار روستایی) است (عزیزپور و کرمی، ١٣٩٤، ص. ٦٠)؛ به همین دلیل، سازمان ملل به اعتبـارات خرد به‌عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای ریشه‌کنی فقر به‌ویژه در کشورهای درحال‌توسعه توجه خاص دارد (سالوا، اظهری و تمکین[4]، ٢٠١٣، ص. ١٥٣) .

اعتبارات خرد به‌عنوان راهبردی برای برون‌رفت از فقر در فضاهای روستایی، در دهه ١٩٧٠ مدنظر بسیاری از کشورهای آسیایی به‌ویژه کشورهای جنـوب و جنـوب شـرق قـرار گرفـت. تجربیات مالزی، هند، پاکستان، بولیوی، اندونزی و بنگلادش را می‌توان جزو نمونه‌های موفـق طرح‌های تأمین مالی خرد در جهان دانست که گرامین بانک بنگلادش ازجمله موفق‌ترین ایـن طرح‌هاست. این موسسه تأمین مالی روستایی با توجه به معیار عملکـردی اساسـی «گسـترش دامنه فعالیت» و «خوداتکایی» به سطوح بالایی از نفوذ به بازارهای هدف دسـت یافتـه اسـت؛ به‌طوری‌که توانسته است تعداد مشتریان خود را به میلیون‌ها نفر در روستاها ارتقا دهد (طـالبی و زارع، ١٣٩٠، ص. ٦٤). درمجموع، اعتبـارت بـا میـزان وام‌هـای کوچـک مـی‌توانـد باعـث

1. International Labour Organization
2. Badri Othman
3. Douglas
4. Salwa, Azahari &Tamkin

پدیدآمدن فعالیت کوچک و جدید در روستا به‌وسیله روستاییان شود و از این راه ضمن پدید آمدن اشتغال برای دریافت‌کننده تسهیلات مدنظر، وضعیت اقتصادی خانوار را با توسعه سرمایه‌گذاری‌ها و پس‌انداز افراد متحول کند. این سیاست کاهش فقر و کاهش نابرابری‌ها را به همراه دارد. با توجه به تجارب کشورهای مختلف و همچنین ایران، ایجاد صندوق‌های خرد راه پیشرفت و اشتغال‌زایی و درنهایت توسعه روستایی را تسهیل می‌کند. با توجه به دیدگاه ذکرشده، پژوهش حاضر به‌دنبال واکاوی میزان اثرات ایجاد صندوق اعتباری خرد بر بهبود اشتغال‌زایی پایدار است.

٥. یافته‌های تحقیق

٥. ١. یافته‌های توصیفی

برای آشنایی بیشتر با نمونه آماری یا همان پاسخگویان، با بهره‌گیری از آمار توصیفی، به بررسی خصوصیات فردی آن‌ها پرداخته شده است. بررسی ویژگی پاسخگویان نشان می‌دهد، از مجموع ٢٥٠نفر ٥٩/٦ درصد را مردان و ٤٠/٤ درصد را زنان تشکیل دادند. از لحاظ سن، گروه سنی بین ٣٣١-٤٠ سال با ٤٣/٢ درصد بیشترین تعداد پاسخگویان بودند. از لحاظ تحصیلات، ٤٨/٨ درصد از پاسخگویان تحصیلات متوسطه داشتند. همچنین ٧٦/٨ درصد از افراد شهرستان‌های رزن و فامنین کمتر از دو میلیون پس‌انداز داشتند. اطلاعات مربوط به ویژگی‌های جامعه نمونه پژوهش (جمعیت پاسخگویان) در جدول ٣ آورده شده است.

جدول ٣. ویژگی‌های آماری جامعه نمونه در تحقیق

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ١٣٩٩

طبقات سنی	فراوانی	جنسیت	فراوانی	سواد	فراوانی
٢٠-٣٠	٩٧	مرد	١٤٩	بی‌سواد	٩
٣١-٤٠	١٠٨	زن	١٠١	ابتدایی	٣٦
٤١-٥٠	٤٢	کل	٢٥٠	متوسطه	١٢٢
٥١-٦٠	٣			دانشگاهی	٨٣
کل	٢٥٠			کل	٢٥٠

همچنین بررسی شغل اصلی پاسخگویان نشان می‌دهد ، ٣٦/٨ درصد به کشاورزی و دامداری و ٣٠/٨ درصد به کار آزاد مثل تولیدی کیف لباس و مغازه‌داری مشغول بودند (جدول ٤).

جدول ٤. نوع شغل پاسخگویان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ١٣٩٩

نوع شغل	تعداد	درصد فراوانی	درصد تجمعی
کشاورزی و دامداری	٩٢	٣٦/٨	٦٩/٢
کارمند	٣٩	١٥/٦	٢٤/٠
کارگر	٢١	٨/٤	٣٢/٤
خانه‌دار	٢١	٨/٤	٣٢/٤
آزاد (مغازه‌داری، راننده تاکسی و ماشین سنگین، بنایی، تولیدی پوشاک)	٧٧	٣٠/٨	١٠٠
جمع	٢٥٠	١٠٠	١٠٠

طبق نتایج پژوهش، بیشترین تأثیر ایجاد صندوق اعتباری خرد در مؤلفه خوداشتغالی روستاییان با میانگین ٤/٢٢ و انحراف معیار ٠/٧٥١ است. بعد از این مؤلفه، گسترش کسب‌وکار در روستا با میانگین ٤/١٢ و انحراف معیار ٠/٧٩١ و ایجاد مشاغل کوچک با میانگین ٤/١١ و انحراف معیار ٠/٨٠٧ بیشترین تأثیر را بر توسعه اشتغال پایدار داشته‌اند. همچنین کاهش وابستگی افراد به مشاغل کشاورزی با میانگین ٣/٣٦ و انحراف معیار ٠/٩٤٣ و ارتقای مهارت‌های افراد شاغل با میانگین ٣/٤٧ و انحراف معیار ٠/٩٣٢ کمترین تأثیر را بر توسعه اشتغال داشته‌اند (جدول ٥).

جدول ٥. اثرات ایجاد صندوق اعتباری خرد بر شاخص‌های توسعه اشتغال

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ١٣٩٩

گویه	خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
توانایی ایجاد کار	٢/٤	٠/٨	٢٧/٢	٣٤	٣٥/٦	٤/٠٠	٠/٩٣٨
گسترش کسب‌وکار در روستا	-	٢/٤	١٨/٨	٤٣/٦	٣٥/٢	٤/١٢	٠/٧٩١

گویه	خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
خوداشتغالی روستاییان	–	–	۱۹/٦	۳۹/۲	٤۱/۲	٤/۲۲	۰/۷٥۱
ایجاد مشاغل کوچک	–	٤	۱٥/٦	٤٦	۳٤/٤	٤/۱۱	۰/۸۰۷
ایجاد مشاغل خانگی برای زنان	–	–	۳۰/۸	۲۹/۸	٤۰	٤/۰۹	۰/۸۳۸
تنوع منابع درآمدی	–	۳/۲	۳۳/۲	۳٦	۲۷/٦	۳/۸۸	۰/۸٥۱
تنوع واحدهای تولیدی	–	٤/۸	۳۲/٤	۲۹/٦	۳۳/۲	۳/۹۱	۰/۹۱۸
بهبود مشاغل قبلی	–	۱/۲	۲۷/۲	۳۳/۲	۳۸/٤	٤/۰۹	۰/۸۳٦
کاهش وابستگی افراد به مشاغل کشاورزی	۳/۲	۱٤	۳٦	۳۷/٦	۹/۲	۳/۳٦	۰/۹٤۳
کاهش بیکاری فصلی سرپرست خانوار	–	۷/۲	۳۲	۲٤/٤	۱٦/٤	۳/۷۰	۰/۸۲۷
کاهش بیکاری زنان روستایی	۲	۲	۳٤/٤	٤۲/۸	۱۸/۸	۳/۷٤	۰/۸٥٤
افزایش امنیت شغلی در روستا	–	۰/۸	۳٤/۸	۳۳/٦	۳۰/۸	۳/۹٤	۰/۸۲۹
افزایش بهره‌وری شغلی اعضا	۱/٦	٥/٦	٤۰	٤۳/٦	۹/۲	۳/٥۳	۰/۸۰۲
تقویت توان تولیدی	–	۰/٤	۲۷/۲	۳٦	۳٦/٤	٤/۰۸	۰/۸۰٥
ارتقای مهات‌های افراد شاغل	۳/۲	۸	٤۰/٤	۳٥/۲	۱۳/۲	۳/٤۷	۰/۹۳۲

٥. ۳. یافته‌های استنباطی

در تحقیق حاضر، به‌منظور درک درست تفاوت شاخص‌های اشتغال در زمینه ایجاد صندوق‌های اعتباری خرد، ابتدا با استفاده از آزمون کولموگروف–اسمیرنوف به بررسی توزیع میانگین داده‌ها پرداخته شد. در این آزمون ، چنانچه آماره K-S-Z در سطح پنج درصد معنادار باشد، توزیع میانگین داده‌ها نرمال نیست و چنانچه معنادار نباشد، توزیع میانگین داده‌ها نرمال است. سپس با توجه به توزیع میانگین داده‌ها که از طریق آزمون کولموگروف–اسمیرنوف نرمال یا غیرنرمال بودن آن‌ها سنجیده شد، برای تحلیل دقیق وضعیت موجود شاخص‌ها در نواحی روستایی از آزمون تی تک‌نمونه‌ای (آزمون پارامتری) استفاده شد.

جدول ٦ . توزیع میانگین داده‌های شاخص اشتغال

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ١٣٩٩

شرح	K-S-Z	مقدار معناداری	توزیع میانگین نمرات	آزمون
اشتغال	١/٣١١	٠/٠٦٨	نرمال	تی تک‌نمونه‌ای

جدول ٧. تأثیر اعتبارات خرد بر توسعه اشتغال گروه‌های هدف براساس تفاوت از حد مطلوب مبتنی بر آزمون تی تک‌نمونه‌ای

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ١٣٩٩

مطلوبیت عددی آزمون‌شده = ٣						
مؤلفه‌ها	آماره آزمون تی	درجه آزادی	مقدار معناداری	تفاوت میانگین	فاصله اطمینان ٩٥ درصد	
					حد کم	حد زیاد
توانایی ایجاد کار	١٦/٧٩٢	٢٤٩	٠/٠٠٠	٠/٩٩٥	٠/٨٨	١/١١
گسترش کسب‌وکار در روستا	٢٢/٣١٩	٢٤٩	٠/٠٠٠	١/١١٥	١/٠٢	١/٢١
خوداشتغالی روستاییان	٢٥/٦١١	٢٤٩	٠/٠٠٠	١/٢١٦	١/١٢	١/٣١
ایجاد مشاغل کوچک	٢١/٧١٤	٢٤٩	٠/٠٠٠	١/١٠٨	١/٠١	١/٢١
ایجاد مشاغل خانگی برای زنان	٢٠/٦٠٢	٢٤٩	٠/٠٠٠	١/٠٩٢	٠/٩٩	١/٢٠
تنوع منابع درآمدی	١٦/٣٤٧	٢٤٩	٠/٠٠٠	٠/٨٨٠	٠/٧٧	٠/٩٩
تنوع واحدهای تولیدی	١٥/٧٠٠	٢٤٩	٠/٠٠٠	٠/٩١٢	٠/٨٠	١/٠٣
بهبود مشاغل قبلی	٢٠/٥٧٥	٢٤٩	٠/٠٠٠	١/٠٨٨	٠/٩٨	١/١٩
کاهش وابستگی افراد به مشاغل کشا ورزی	٥/٩٧١	٢٤٩	٠/٠٠٠	٠/٣٥٦	٠/٢٤	٠/٤٧
کاهش بیکاری فصلی سرپرست خانوار	١٣/٣٧٥	٢٤٩	٠/٠٠٠	٠/٧٠٠	٠/٦٠	٠/٨٠
کاهش بیکاری زنان روستایی	١٣/٧٧٤	٢٤٩	٠/٠٠٠	٠/٧٤٤	٠/٦٤	٠/٨٥
افزایش امنیت شغلی در روستا	١٨/٠٠٠	٢٤٩	٠/٠٠٠	٠/٩٤٤	٠/٨٤	١/٠٥
افزایش بهره‌وری شغلی اعضا	١٠/٤٨٦	٢٤٩	٠/٠٠٠	٠/٥٣٢	٠/٤٣	٠/٦٣
تقویت توان تولیدی	٢١/٢٩٩	٢٤٩	٠/٠٠٠	١/٠٨٤	١/٠٥	١/١٨
ارتقای مهات‌های افراد شاغل	٨/٠٠٧	٢٤٩	٠/٠٠٠	٠/٤٧٢	٠/٣٦	٠/٥٩

٥. ٤. نقش ایجاد صندوق اعتباری خرد بر توسعه اشتغال پایدار

به‌منظور بررسی نقش ایجاد صندوق اعتباری بر توسعه اشتغال پایدار از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. براساس سطح معناداری و همچنین حد زیاد و حد کم میزان اختلاف

در سطح اطمینان ۹۵ درصد و ازآنجاکه طیف لیکرت از عدد یک تا پنج است، عدد سه به‌عنوان میانگین آزمون در نظر گرفته شد. سطح معناداری محاسبه‌شده برای تمامی شاخص‌های اشتغال در سطح بیشتر از متوسط قابل‌ارزیابی است. بررسی اختلاف میانگین گویای این است که معناداری مثبت و بیشتر از حد متوسط است؛ به‌طوری‌که سه متغیر خوداشتغالی روستاییان (با تفاوت میانگین ۱/۲۱) و گسترش کسب‌وکار در روستا (با تفاوت میانگین ۱/۱۱) و همچنین ایجاد مشاغل کوچک (با تفاوت میانگین ۱/۱۰) بیشترین تفاوت از حد متوسط را نشان می‌دهند؛ یعنی این سه متغیر بیشترین تأثیر را بر توسعه اشتغال پایدار دارند؛ بنابراین می‌توان اذعان داشت که ایجاد صندوق اعتباری خرد در رونق اشتغال منطقه و به‌دنبال آن بهبود وضعیت اقتصادی روستاییان مؤثر است (جدول ۷).

جدول ۸. رابطه بین ایجاد صندوق اعتباری خرد با متغیرهای بررسی‌شده براساس ضریب همبستگی پیرسون

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

متغیر بررسی‌شده	ضریب همبستگی	مقدار معناداری
توانایی ایجاد کار	۰/٤٥٤	**۰/۰۰۰
گسترش کسب‌وکار در روستا	۰/٥٢١	**۰/۰۰۰
خوداشتغالی روستاییان	۰/٤٤٨	**۰/۰۰۰
ایجاد مشاغل کوچک	۰/۱۲۰	۰/۰٥۷
ایجاد مشاغل خانگی برای زنان	۰/۱۲۲	۰/۰٥٤
تنوع منابع درآمدی	۰/۱۲٤	۰/۰٥۰
تنوع واحدهای تولیدی	۰/۳۰۹	**۰/۰۰۰
بهبود مشاغل قبلی	۰/۲۲۹	**۰/۰۰۰
کاهش وابستگی افراد به مشاغل کشاورزی	۰/۱۳۲	۰/۰۳٦
کاهش بیکاری فصلی سرپرست خانوار	۰/۱۸٥	**۰/۰۰۳
کاهش بیکاری زنان روستایی	۰/۰۹۹	۰/۱۲۰
افزایش امنیت شغلی در روستا	۰/۱٥۲	۰/۰۱٦
افزایش بهره‌وری شغلی اعضا	۰/۲۹۹	**۰/۰۰۰
تقویت توان تولیدی	۰/۳٦۳	**۰/۰۰۰
ارتقای مهارت‌های افراد شاغل	۰/۱٥۱	۰/۰۱۷

در ادامه، نتایج مربوط به بررسی رابطه بین ایجاد صندوق اعتباری خرد با متغیرهای بررسی‌شده براساس ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد، رابطه بین ایجاد صندوق اعتباری خرد و توانایی ایجاد کار، گسترش کسب‌وکار در روستا، خود اشتغالی روستاییان، تنوع واحدهای تولیدی، بهبود مشاغل قبلی، کاهش بیکاری فصلی سرپرست خانوار و افزایش بهره‌وری شغلی اعضا معنادار است. ایجاد صندوق اعتباری خرد بر توسعه اشتغال و پایداری درآمد و درنهایت انگیزه ماندگاری جوانان در روستا تأثیر مثبت دارد. بیشترین همبستگی بین ایجاد صندوق اعتباری و شاخص‌ها به گسترش کسب‌وکار در روستا و توانایی ایجاد کار مربوط است. کمترین میزان همبستگی، شاخص کاهش بیکاری فصلی سرپرست خانوار و بهبود مشاغل قبلی است. همچنین طبق بررسی‌ها، به‌دلیل نبود آموزش‌های لازم در زمینه کسب مهارت برای ایجاد مشاغل مختلف، پایین بودن سطح سواد، ریسک و نوآوری باعث شده است که ایجاد صندوق در زمینه ایجاد مشاغل کوچک، ایجاد مشاغل خانگی برای زنان، تنوع منابع درآمدی، کاهش وابستگی افراد به مشاغل کشاورزی، کاهش بیکاری زنان، افزایش امنیت شغلی و ارتقای مهارت‌های افراد شاغل مؤثر است (جدول ٨).

جدول ٩. متغیرهای تأثیرگذار بر مدل نهایی رگرسیون چندمتغیره

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ١٣٩٩

متغیرها	میزان تأثیر بر شاخص‌های مورد نظر				
	B	SEB	Beta	t	Sig
توانایی ایجاد کار	٠/١٤٨	٠/٠٣٣	٠/٢٦٤	٤/٥٤	٠/٠٠٠
گسترش کسب‌وکار در روستا	٠/١٤٢	٠/٠٢٦	٠/٣٠٠	٥/٤٤	٠/٠٠٠
خوداشتغالی روستاییان	٠/١٤٠	٠/٠٣١	٠/٢٣٧	٤/٥١	٠/٠٠٠
تنوع واحدهای تولیدی	٠/٠٦٨	٠/٠٢٥	٠/١٤٢	٢/٧٤	٠/٠٠٧
بهبود مشاغل قبلی	٠/٠٥٦	٠/٠٢٦	٠/١٠٥	٢/١١	٠/٠٣٦
کاهش بیکاری فصلی سرپرست خانوار	٠/٠٣١	٠/٠٢٧	٠/٠٥٨	١/١٥	٠/٠٠٥
افزایش بهره وری شغلی اعضا	٠/٠٥٠	٠/٠٢٩	٠/٠٦٨	١/١٩	٠/٠٠٣
تقویت توان تولیدی	٠/٠٣٧	٠/٠٣١	٠/٠٩٠	١/٧٣	٠/٠٢٥

R^2: ٠/٥٢

در ادامه تحقیق، ایجاد صندوق اعتباری خرد به‌عنوان متغیر مستقل و مؤلفه‌های توسعه اشتغال به‌عنوان متغیرهای وابسته در نظر گرفته شد و ابتدا مؤلفه‌هایی حذف شدند که با ایجاد صندوق اعتباری رابطه معنادار نداشتند. سپس تأثیر تمامی متغیرهای وابسته که با ایجاد صندوق اعتباری دارای همبستگی معنادار بودند، با آزمون رگرسیون چندمتغیره تحلیل شد. نتایج آزمون نشان می‌دهد، براساس ضریب بتا، شاخص‌های گسترش کسب‌وکار در روستا، توانایی ایجاد کار و همچنین خوداشتغالی روستاییان، بیشترین تأثیر مثبت را بر توسعه اشتغال دارند؛ به‌طوری‌که میزان بتا بر شاخص‌های یادشده به‌ترتیب برابر با ۰/۳۰۰، ۰/۲٦٤ و ۰/۲۳۷ است. مجموع واریانس تبیین‌شده برای این مدل برابر با ۰/۵۲ درصد است. با ضریب اطمینان بینابینی (متوسط) می‌توان گفت که ایجاد صندوق اعتباری بر توسعه اشتغال، توانمندسازی اقتصادی روستاییان و ماندگاری جمعیت جوان در نواحی روستایی تأثیرگذار است. در روستاهایی که صندوق وجود دارد، هریک از افراد کسب‌وکار کوچکی برای خود راه‌اندازی کرده‌اند؛ مثل تولیدی کیف و قاب‌سازی که تعدادی نیروی فعال جوان در کنار هم مشغول به فعالیت هستند (جدول ۹).

جدول ۱۰. آزمون همگنی واریانس‌ها

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹

مقدار معناداری	درجه آزادی درون‌گروهی	درجه آزادی بین‌گروهی	آماره لون
۰/۰۰۸	۲۱۸	۸	٦/۹٤٦

برای تحلیل شاخص‌های اشتغال در محدوده مطالعه‌شده، آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه به کار گرفته شد. آزمون واریانس یا آنوا یا F جزو آزمون‌های پارامتری است و باید متغیرهای آن به‌طور نرمال توزیع شده باشند. در این راستا و با توجه به نتایج آزمون در جدول ۱۰ می‌توان گفت، زمینه برای آزمون واریانس از نظر نرمال بودن توزیع داده‌ها فراهم است. در آزمون واریانس یک‌طرفه، اگر مقدار معناداری آزمون لون از ۰/۰۵ کمتر باشد، فرض نابرابری واریانس‌ها تأیید می‌شود و اگر از ۰/۰۵ بیشتر باشد، فرض برابری واریانس‌ها تأیید می‌شود.

با توجه به مقدار معناداری آزمون لون، فرض برابری واریانس‌ها تأیید می‌شود (P=٠/٠٠٨) .جدول ١١ نتایج آزمون واریانس یک‌طرفه را برای شاخص‌های اشتغال نشان می‌دهد. بین مؤلفه‌های یادشده در روستاهای هدف به لحاظ آماری تفاوت معناداری در سطح ٠/٩٥ وجود دارد. درواقع، ایجاد صندوق اعتباری خرد می‌تواند بر توسعه اشتغال پایدار مؤثر باشد. برای تبیین دقیق‌تر شاخص‌های اشتغال در روستاهای مطالعه‌شده از آزمون توکی استفاده شد. براساس نتایج آزمون توکی، روستاها در چهار گروه قرار می‌گیرند که روستای خمیگان با میانگین ٣/٦٤ کمترین تفاوت و روستای ساریجلو با میانگین ٤/١٣ بیشترین تفاوت را از لحاظ شاخص‌های اشتغال در بین روستاهای مطالعه‌شده دارد (جدول ٩) .

جدول ١١. تحلیل واریانس تفاوت شاخص‌های اشتغال در محدوده موردمطالعه

مأخذ: یافته‌های پژوهش ،١٣٩٩

شاخص	مقدار معناداری	F	جمع مجذورات		میانگین مجذورات	
			درون‌گروهی	بین‌گروهی	درون‌گروهی	بین‌گروهی
اشتغال	٠/٠٠٠	٠/٠٤٤	٢٣/٣١٧	٧/٠٦٢	٠/١٢٥	٠/٨٨٣

جدول ١٢. طبقه‌بندی روستاهای نمونه براساس شاخص‌های اشتغال

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ١٣٩٩

نام روستا	معناداری طبقات در سطح آلفای ٠/٠٥			
	١	٢	٣	٤
خمیگان	٣/٦٤			
پشت جین		٣/٦٩		
عین‌آباد		٣/٧٣		
قزلجه		٣/٧٨		
شوند		٣/٧٩		
عمان			٣/٨٨	
شاهنجرین			٣/٩٤	
وسمق				٤/٠٣
نیر				٤/٠٨
ساریجلو				٤/١٣

٦. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

کمبود فرصت‌های شغلی در نواحی روستایی باعث توسعه‌نیافتگی مناطق روستایی می‌شود و مهاجرت روستاییان به شهرها را به دنبال دارد؛ بنابراین نباید فراموش کرد که ایجاد اشتغال و درآمد پایدار برای جوامع کوچک و روستاییان فقیر، ازجمله مؤلفه‌های مهم برنامه‌ریزی توسعه روستایی محسوب می‌شود. ازجمله این طرح‌ها، طرح اعتبارات خرد است. در طی سه دهه اخیر، اعتبارات زمینه‌ساز پس‌انداز و سرمایه است. نتایج پژوهش حاضر با هدف واکاوی اثرات صندوق اعتباری خرد بر توسعه اشتغال در جامعه روستایی رزن و فامنین در استان همدان، نشان داد که ایجاد صندوق باعث توانمندسازی اقتصادی از طریق ایجاد فرصت‌های اشتغال در منطقه می‌شود و همچنین با عضویت روستاییان در صندوق مشارکت آنان در فعالیت‌های اقتصادی بیشتر می‌شود و درپی آن پیشرفت و آبادانی برای روستا در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی و اقتصاد اجتماعی، تولید و اشتغال سازگار با محیط زیست را به دنبال دارد. همچنین براساس تحلیل نگرش افراد، در کاهش مهاجرت‌ها و تقویت انگیزه ماندگاری خانواده‌ها مؤثر است. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد، شاخص‌های بررسی‌شده در مقدار معناداری کمتر از ۰/۰۵ قرار دارند. بررسی اختلاف میانگین گویای این است که معناداری مثبت و بیشتر از حد متوسط است و همه شاخص‌ها در وضعیت مطلوب قرار دارند؛ پس فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه بین ایجاد صندوق اعتباری خرد با پیشرفت اقتصادی رابطه معنادار وجود دارد، تأیید می‌شود. بررسی رابطه بین ایجاد صندوق اعتباری خرد با متغیرهای مطالعه‌شده براساس ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد، بیشترین همبستگی به گسترش کسب‌وکار در روستا با ضریب ۰/۵۲۱ و توانایی ایجاد کار با ضریب ۰/٤٥٤ و کمترین همبستگی به کاهش بیکاری فصلی سرپرست خانوار با ضریب ۰/۱۸۵ و بهبود مشاغل قبلی با ضریب ۰/۲۲۹ مربوط است. طبق نتیجه آزمون رگرسیون چندمتغیره، شاخص گسترش کسب‌وکار در روستا با بتای ۰/۳۰۰، توانایی ایجاد کار با بتای ۰/٢٦٤ و خوداشتغالی روستاییان با بتای ۰/۲۳۷ بهترین متغیرهای تأثیرگذار بر ایجاد صندوق هستند و مطالعات میدانی نیز نشان می‌دهد، در روستاهایی که صندوق ایجادشده مشاغل خانگی گسترش پیدا کرده و کارگاه‌های کوچک ایجاد شده است، این امر درمجموع باعث بهبود اشتغالزایی در منطقه شده است. دورنمای تداوم و گسترش این

طرح‌ها در آینده با توجه به علاقه مردم به مشارکت، امیدبخش به نظر می‌رسد. نتایج این پژوهش با یافته‌های پژوهش‌های جیا و همکاران (۲۰۱۳)، براهن و لاو (۲۰۰۹)، اهلین و جیانگ (۲۰۰۸)، قنبری و نوری (۱۳۹٦) و حسین‌زاده و نصرتی (۱۳۹۳) همسوست؛ چراکه در این پژوهش‌ها تأثیر مثبت اعتبارات خرد بر بهبود وضعیت اشتغال، اقتصاد، درآمد و توانمندسازی افراد نشان داده شده است. براساس یافته‌های پژوهش حاضر، با توجه به نگرش روستاییان منطقه موردمطالعه و علاقه‌مندی آنان به ایجاد صندوق اعتباری خرد، ایجاد این صندوق‌ها می‌تواند نویدبخش سوق دادن نسبی و تدریجی به سمت رونق طرح‌های اشتغال‌زایی و رو نق اقتصادی در آینده باشد.

براساس نتایج پژوهش پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

- برگزاری برنامه‌های آموزشی لازم در زمینه توانمندسازی روستاییان در بعد اقتصادی و ایجاد کسب‌وکارهای کوچک و متوسط توسط کارشناسان صندوق؛
- لزوم توجه به آموزش و مهارت آموزی در این شهرستان؛
- افزایش میزان اعتبارات پرداختی به روستاییان؛
- تشویق شیوه فعالیت این صندوق‌ها مبتنی بر روابط غیررسمی در چارچوب قواعد تا همه مردم بتوانند از وام استفاده کنند؛
- تشویق روستاییان به کار گروهی در قالب تعاونی برای اینکه بتوانند با مشارکت یکدیگر کسب‌وکاری را راه‌اندازی کنند و از این طریق به سمت فرصت‌های شغلی پایدار حرکت کنند؛
- راه‌اندازی کسب‌وکارهای متناسب با محیط‌زیست و امکانات روستا؛
- نظارت دقیق و مستمر پس از اعطای وام به‌منظور جلوگیری از انحراف احتمالی اعتبارات از مسیر اصلی خود.

کتابنامه

۱. امینی فسخودی، ع.، و زاهدی، ط. (۱۳۹۵). ارزیابی تأثیرات کشت و پرورش گل محمدی در جامعه روستایی لاله زار کرمان. *نشریه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ۲۰ (۵۵)، ۲۸-۱.

۲. جمینی، د.، تقدیسی، ا.، و جمشیدی، ع. (۱۳۹۳). شناسایی راهبردهـای توسـعه اشـتغال در منـاطق روستایی با استفاده از مدل SWOT (مطالعه موردی: دهستان بـدر شهرسـتان روانسـر). *فصـلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۱*(٤) ، ۱۳۳-۱٤۹.

۳. حسین‌زاده، ه.، و نصرتی، ر. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر طرح توسعه بنگاه‌های کوچـک و زودبـازده بـر ایجاد اشتغال در استان‌های منتخب کشور. *فصلنامه سیاست‌های مالی و اقتصادی*، ۲(۷)، ۹۱-۱۰۸.

٤. حسینی، ع. (۱۳۹۳). تحلیل عوامل مؤثر بر افزایش درآمـد و اشـتغال روسـتاییان در اسـتان گیلـان. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۳(۷)، ۱۹-۳٤.

۵. رحمانی فضلی، ع.، و کاویانی، ی. (۱۳۸۸). ارزیابی عملکرد بانک کشاورزی در واگذاری اعتبارات خرد روستایی. *نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۱*(۱٤)، ۱٤۳-۱۲۵.

٦. شاهرخی ساردو ، ص.، و کرمی، آ. (۱۳۹۵). تحلیل پـیش برنـدهای مشـارکت و تـأثیر آن‌هـا بـر عملکرد اقتصادی صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی (مـورد مطالعـه: بخـش مرکـزی شهرسـتان جیرفت). *مطالعات روانشناختی -اجتماعی زنان، ۱٤*(۳)، ۱۸۵-۲۱۲.

۷. شهابی، س.، صالحی، ا.، و سیف‌الهی، م. (۱۳۹٤). بررسی عوامل مؤثر بـر میـزان موفقیـت صـنایع روستایی در اشتغال‌زایی (مطالعه موردی: استان اصفهان). *مجله پـژوهش و برنامـه‌ریزی روسـتایی، ٤*(۹)، ۲۹-٤۰.

۸. طالبی، م.، و زارع ، س. (۱۳۹۰). ارائه الگوی بومی برای تـأمین مـالی خـرد در ایـران بـا مطالعـه تطبیقی گرامین بانک بنگلادش و طرح های تأمین مالی خرد روستایی اجراشده. *مطالعات کمـی در مدیریت*، ۲(۲)، ٦۳-۹٦.

۹. عزیزپور، ف.، و خداکرمی، ز. (۱۳۹٤). اثرات اجتمـاعی-اقتصـادی اعتبـارات خـرد کشـاورزی در نواحی روستایی (مورد: دهستان کرفس). *فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ٤*(۳)، ۵۷-٦۹.

۱۰. عنابستانی، ع.، صادقلو، ط.، و مرادی، ک. (۱۳۹۷). تحلیل نقش مدیریت پروژه‌های کارآفرینانه در توانمندسازی زنان روستایی (مورد: اعظای نظام صـنفی کشـاورزی شهرسـتان محلـات). *فصـلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی ، ۷*(۱)، ۲۰۳-۲۱۹.

۱۱. عنابستانی، ع.، و حسینی کهنـوج، ر. (۱۳۹۷). تحلیـل پیشـران‌های کلیـدی مـؤثر بـر اشـتغال‌زایی فعالیت‌های کشت و صنعت در مناطق روستایی شهرستان جیرفت. *فصلنامه اقتصاد فضـا و توسـعه روستایی، ۷*(۲٦)، ۳۷-۵۸.

۱۲. فرجی سبکبار، ح. (۱۳۹۲). تحلیل اختلافات فضایی فعالیت (اشتغال و بیکاری) در نواحی روستایی ایران. *اقتصاد فضا و توسعه روستایی*، ۲(۶)، ۳-۲۴.

۱۳. قدیری معصوم، م.، و احمدی، ا. (۱۳۹۴). سازه‌های مؤثر بر موفقیت صندوق‌های اعتبارات خرد در توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان فیروزکوه. *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، *۴۷*(۴)، ۷۵۹-۷۷۲.

۱۴. قنبری، ی.، و نوری، ر. (۱۳۹۶). ارزیابی تأثیر اعتبارات خرد کمیته امداد بر ماندگاری جمعیت در نواحی روستایی (مطالعه موردی: شهرستان خمین). *فصلنامه پژوهشنامه اقتصادی*، *۱۷*(۶۵)، ۱۷۷-۱۹۸.

۱۵. کرمی، م.، آگهی، ح.، و صالحی، ل. (۱۳۹۸). تأثیر اعتبارات بانک کشاورزی بر کیفیت زندگی روستاییان شهرستان زنجان: یک تحلیل کیفی. *مجله پژوهش‌های روستایی*، *۱۰*(۴)، ۶۱۴-۶۳۳.

۱۶. گزارش تحلیل مهارتی نیروی کار مبتنی بر دینامیک اشتغال استان همدان. (۱۳۹۷). تهران: وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال.

۱۷. مقدس فریمانی، ش.، رجب بیگی، م.، احمدی، ا.، و آذر میرمحمود، م. (۱۳۸۶). گرایش روستاییان به صندوق‌های اعتباری روستایی. *ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران*، تهران.

۱۸. نگین، و. (۱۳۸۴) . نقش تأمین مالی خرد در کاهش فقر. *فصلنامه تأمین اجتماعی*، *۷*(۲)، ۴۱-۵۸.

19. Ahlin, Ch., & Jiang, N. (2008). Can micro-credit bring development? *Journal of Development Economics*, *86*(1), 1-21.
20. Al-Shami, S. S. A., Razali, R. M., & Rashid, N. (2018). The effect of microcredit on women empowerment in welfare and decisions making in Malaysia. *Social Indicators Research*, *137*, 1073-1090.
21. Bushra, A., & Wajiha, N. (2015). Assessing the socio-economic determinants of women empowerment in Pakistan. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *177*, 3-8.
22. Badri Othman, M. (2015). Role of women in achieving shared prosperity: An impact study of Islamic microfinance in Malaysia. *Procedia -Social and Behavioral Sciences, 211*, 1043–1048.
23. Bruhn, M., & Love, I. (2009). The economic impact of bank and unbanked (Evidence from Mexico). *World Bank Policy Research Working Paper No. 4981*. Retrieved from https:// papers.ssrn.com/ sol3 papers.cfm? abstract_id =1428628
24. Che Mat, S. H., Abdul Jalil, A. Z., & Harun. M. (2012). Does non-farm income improve the poverty and income inequality among agricultural household in rural Kedah? *International Conference on Applied Economics*, *1*, 269-275.

25. Douglas, P. (2003). Financial services for the rural poor: Helping to improve Donor effectiveness in microfinance. *Donor Brief*, (15), 1-2.
26. Gautam, Y., & Andersen, P. (2016). Rural livelihood diversification and household wellbeing: Insights from Humla**.** Nepal, *Journal of Rural Studies*, *44*, 149-239.
27. Imai, K. S., Gaiha, R., & Thapa, G. (2015). Does non-farm sector employment reduce rural poverty and vulnerability? Evidence from Vietnam and India. *Journal of Asian Economics*, *36*, 47–61.
28. International Labour Organization (ILO). (2004). *An employment agenda for chine Geneva*. Retrieved from https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_emp/---emp_elm/---trends/documents/publication/wcms_114353
29. JIA, X., Xiang, C., & Huang, J. (2013 . Microfinance, self-employment, and entrepreneurs in less developed areas of rural China. *China Economic Review*, *27*, 94-103.
30. Levier, M. (2002). *Women and microcredit in Vietnam*. Anthropology Department, Retrieved from http://www.sciencedirect.com
31. Li, X., Gan, C., & Hu, B. (2011). *The welfare impact of microcredit on rural households in China. The Journal of Socio-Economics, 40*, 404-411.
32. Mastromatteo, G., & Flaviano Russo, F. (2017). Inequality and Charity. *World Development, 96*, 136-144.
33. Nawaz, F. (2009). *Critical factors of women entrepreneurship development in rural Bangladesh*. U. S. A: Bangladesh Development Research Center (BDRC).
34. Piramoon, L., & Rezaei-Moghaddam, K. (2014). Investigating the economic and environmental effects of tourism on rural areas in Iran**.** *Journal of Middle East Applied Science and Technology (JMEAST)*, (21), 712-715.
35. Rizov, M. (2005). Rural development under the European CAP: The role of diversity. *Social Science Journal*, *42*(4), 621-628.
36. Roomi, M. A., & Parrott, G. (2008). Barriers to development and progression of women entrepreneurs in Pakistan. *The Journal of Entrepreneurship, 17*(1), 59-72.
37. Salwa, A. H. F., Azahari, A. M., & Tamkin, B. J. (2013). Success factors of successful microcredit entrepreneurs: Empirical evidence from Malaysia .*International Journal of Business and Social Science*, *4*(5), 153-159.
38. Sathiabama, K. (2010). *Rural women empowerment and entrepreneurship development*. Retrieved from https:// www.findevgateway.org/ sites/ default/ files/ publications/ files/ mfg- en- paper- rural- women- empowerment- and- entrepreneurship- development- apr-2010.pdf
39. Tarak, N., Varuna, A., & Sudarshan, M. (2021). Effectiveness of microcredit in employment generation and livelihood transformation of tribal women entrepreneurs: Evidence from Pmmy. *Journal of Entrepreneurship, 22*(3), 89-118.

40. Zhou, Y., & Liu, Y. (2019). The geography of poverty: Review and research prospects. *Journal of Rural Studies*, *93*, 408-416.
41. 437 Santos, P., & Barrett, C. B. (2010). Identity, interest and information search in a dynamic rural economy**.** *World Development*, *38*(12), 1788–1796.